

PAUL GAUGUIN

7. 6. 1848 – 8. 5. 1903

„Vše, čemu jsem se naučil od jiných, mi jen stálo v cestě. Mohu tak říci: nikdo mě nic nenaučil. Na druhé straně je pravda, že toho znám tak málo. Ale dávám přednost tomuto málu, které je mým vlastním výtvořem. A kdoví, zda se toto málo, až bude dáno k dispozici ostatním, nestane něčím velkým?“ (Paul Gauguin)

Eugène Henri Paul Gauguin se narodil 7. června 1848 v rue Notre-Dame de Lorette č. 52 (dnes č. 56) v Paříži. Jeho matka, Aline Marie Chazalová, byla dcerou rytce André-Françoise Chazala (odsouzeného na dvacet let za pokus o vraždu své ženy) a Flory Tristanové, francouzské spisovatelky a bojovnice za práva dělníků a žen, jež byla nemanželskou dcerou španělského šlechtice. Gauguinův otec Clovis působil jako redaktor republikánského deníku Le National. Po zvolení Ludvíka Napoleonského prezidentem se obával pronásledování kvůli politickým názorům, proto se v srpnu roku 1849 celá rodina vydala do Peru. Během plavby Clovis Gauguin v dnešním Punta Arenas v Patagonii podlehl srdečnímu záchvatu, Aline Gauguinová s dětmi (Paulem a jeho o rok starší sestrou Fernande-Marcelline Marií) našla útočiště u bratra svého dědečka v Limě. Rodina de Tristan y Moscoso byla nejen velmi bohatá, ale i politicky významná, zeť dědečkova bratra dona Pia, don José Rufino Echenique, se roku 1851 stal prezidentem Peru. Malý Paul Gauguin v Limě vyrůstal v přepychu, v exotickém světě plném barev, na který nemohl po celý svůj život zapomenout.

Pohádku ukončila občanská válka v Peru, v níž byl prezident Echenique poražen. Aline Gauguinová se s dětmi v srpnu 1855 vrátila do Francie, usadili se v Orléansu u strýce Isidora, otcova mladšího bratra. Paul si na život ve Francii zvykal velmi těžko. Začal navštěvovat školu, nejprve jako externista v penzionátu. Na vyučování však nestačil, nerozuměl učitelům (jako malý mluvil španělsky a navždy mu zůstal cizí přízvuk), nepadl si do oka ani se spolužáky. Roku 1859 matka odešla do Paříže, kde si zřídila módní salón, a Paul nastoupil do internátu. O tři roky později ho matka zapsala do pařížského penzionátu, roku 1864 se vrátil zpět do Orléansu studovat střední školu.

Kvůli nevalným studijním výsledkům (a překročení stanoveného maximálního možného věku pro přijímací zkoušky) musel Gauguin zapomenout na vysněnou námořní akademii, v prosinci 1865 ale nastoupil důstojnickou stáž na obchodní lodi Luzitano, která plula do Ria de Janeiro. V říjnu 1866 vyrazil, již jako poručík, na třináctiměsíční plavbu kolem světa na palubě Chili (cestou dostal zprávu, že jeho matka zemřela). V době od 3. března 1868 do 10. dubna 1871 ještě absolvoval vojenskou službu na palubě korvety Jérôme-Napoléon, po pěti letech na moři už ho ale kariéra námořního důstojníka dále nelákala. Jeho poručník, finančník Gustave Arosa, velký milovník a sběratel umění, mu pomohl najít zaměstnání u Paula Bertina, burzovního makléře v ulici Laffitte. Gauguinovi se v práci dařilo, brzy měl i své vlastní klienty. V prosinci 1872 potkal dvaadvacetiletou dánskou

vychovatelku Mette Sophii Gadovou, dceru okresního soudce. Gauguina uchvátila její sebejistota, živost a vitalita, pro Mette byl úspěšný burzovní likvidátor dobrou partií. Svatba byla 22. listopadu 1873 a během následujících deseti let se manželům Gauguinovým narodilo pět dětí (synové Emil, Clovis, Jean-René, Paul-Rollon, zvaný Pola, a dcera Aline).

V roce 1874 se konala první výstava impresionistů. Gauguina nový malířský styl velice zaujal, založil i vlastní sbírku obrazů (díky svým úspěchům na burze si to mohl dovolit), v níž nechyběli Pissarro, Renoir, Monet, Degas, Cézanne či Manet. Začal sám malovat, snad pod vedením Arosovy dcery Marguerite, a u Bertina se spřátelil s malířem Claudem-Emilem Schuffeneckerem, s nímž pak pracoval (mj. po večerech navštěvovali Akademii Colarossi). Roku 1876 vystavil Gauguin svůj první obraz na Salonu, *Lesík ve Viroflay*. O rok později poznal Camilla Pissarra, jenž ho zasvětil do zákonů impresionistického způsobu malby a seznámil ho s dalšími impresionisty. Gauguin se zpočátku přiklonil k jeho škole, studoval ale i díla dalších malířů (Corot, Courbet, Delacroix, Cézanne, Degas) a zkoušel různé techniky, také modelování a sochařství (od roku 1886, kdy se učil u Ernesta Chapeleta, se věnoval i keramice). V roce 1879 vystavil jednu ze svých plastik na čtvrté výstavě impresionistů.

S impresionisty se Gauguin scházel několik let v Café de la Nouvelle-Athènes na náměstí Pigalle, své práce vystavil na páté, šesté a sedmé výstavě impresionistů (1880, 1881 a 1882). V roce 1879 poprvé strávil léto v Pontoise u Pissarra, který ho vedl k tvorbě v úzkém kontaktu s přírodou, malovali spolu krajiny. Gauguin se snažil Pissarra, v té době nepřiliš úspěšného, podporovat a koupil si od něj několik obrazů. Strávil u něj i další dvoje prázdniny. Roku 1881 tu poznal Cézanna, s nímž si výborně rozuměl. V témž roce se dostalo Gauguinovi také prvního velkého uznání: kritik a spisovatel Joris-Karl Huysmans ocenil v časopise *L'Art Moderne* jeho dílo *Studie aktu aneb Zuzana při šití* (1880). V roce 1883 pak nastává v malířově životě nová etapa. Využil krachu na burze, po němž ztratil své postavení, a rozhodl se nadále se plně věnovat umění.

Léto strávil opět u Pissarra, v Osny nedaleko Paříže, potom odjel za svým přítelem a mistrem do Rouenu v Normandii. Přivezl sem i svou rodinu, doufal, že život bude na venkově levnější; brzy však neměli z čeho žít. Mette s Aline a malým Paulem odjela domů do Dánska, v říjnu 1884 ji následoval Gauguin s ostatními dětmi, Mette se rozhodla Francii nadobro opustit. V Kodani se Paul pokoušel prosadit jako zástupce společnosti Dillies et Cie, francouzského producenta nepromokavého plátna a plachtoviny, ovšem neúspěšně. Neslavně skončila i výstava jeho obrazů v roce 1885, ve které viděl naději pro své další uplatnění v Dánsku – byla Společností přátel umění uzavřena jen několik dní po zahájení. Se zhoršující se finanční situací se horšil i vztah mezi Paulem a Mette (napětí značně přižívovala Mettina rodina). Nakonec Gauguin zanechal manželku i se čtyřmi dětmi v Dánsku, sám odjel do Francie se synem Clovisem (později ho ale raději poslal do Kodaně za matkou). Věřil, že se svou tvorbou uspěje a rodinu pak získá zpět. Po krátkém pobytu v Dieppe a cestě do Londýna, kde

studoval anglické malířství, se vrátil do Paříže. Ačkoli prodal mnoho obrazů ze své sbírky, stále mu chyběly peníze. Nějaký čas pracoval dokonce jako lepič plakátů za pět franků na den.

Kolem roku 1885 se Gauguin začal vzdalovat od impresionismu v té podobě, jaké ho učil Pissarro, snažil se nalézt vlastní výtvarný názor (tehdy už si však svůj vlastní směr hledal každý z impresionistů). Seznamoval se s teoretickými studiemi o barvě, distancoval se od pointilistů, od Cézanna přejal způsob výstavby obrazu prostřednictvím barvy a zálibu v solidních, geometrických a vyrovnaných kompozicích, přiblížil se Degasovi. Skutečný odstup ve vztahu k impresionistům získal Gauguin po jejich poslední (osmé) výstavě, uspořádané na jaře 1886. V létě se poprvé vypravil do Bretaně, kde v Pont-Avenu žila skupina nezávislých malířů, kteří přijeli hlavně z Ameriky a Anglie, Gauguin se seznámil s Émilem Bernardem a Charlesem Lavalem. Atmosféra, krajina i lidé byli v Bretani drsní a bezprostřední právě tak, jak si představoval. Navíc tu svou tvorbou působil dojmem revolučního umělce, což mu dodávalo sebedůvěru. Konečně se odpoutal od pařížských vlivů a našel svou vlastní malířskou cestu: postupně opustil impresionistickou hru světél, jež rozpouštěla obrysy a vytvářela jednobarevnou atmosféru, tóny pročišťoval, až dospěl k čisté barvě, začal prosazovat zřetelnost v kompozici a kresbě svých pláten. Napsal *Notes Synthétiques*.

Na jaře roku 1887 se Gauguin vydal s Charlesem Lavalem do Panamy. Vedl ho sen o rajském tropickém světě i touha po nezávislosti a snaha vyřešit své materiální problémy. Doufal, že si rychle vydělá dost peněz, aby mohl několik měsíců bez jakýchkoliv starostí jen malovat. Pracoval jako dělník na stavbě průplavu, po dvou měsících byl však propuštěn. Vydělané peníze stačily sotva na cestu – odjel i s Lavalem do Saint-Pierre na Martiniku, kde zůstal do listopadu (místní klima mu nesvědčilo, prodělal úplavici a malárii). Stále byl bez peněz, aby se dostal zpět domů, nechal se najmout na loď jako námořník. Ačkoliv byl Gauguinův pobyt na Martiniku krátký a vzniklo zde jen několik obrazů, získal tu důležité zkušenosti. Maloval velká plátna idealizované krajiny, které lze chápat jako první skici pozdějších obrazů z Tahiti. Změnil svou techniku, obraz začal skládat z velkých barevných ploch, jež předcházejí pozdějším plochým povrchům jednolitě barvy obklopené konturou. Jeho paleta se díky kontaktu s nádherou barev tropické přírody rozjasnila. *Mořský břeh I* (1887) představuje pohled na turínskou zátoku na Martiniku. Rytmus kompozice tvoří kombinace horizontálních (břeh, horizont, bárka) a vertikálních linií (kmeny stromů), hra barev vyzařuje klid a pohodu. Gauguin se inspiroval mj. sérií rytin *Třicet tři pohledy na horu Fuji* japonského umělce Hokusai.

Přelomovým se stal v Gauguinově tvorbě rok 1888. V listopadu odjel opět do Pont-Avenu, kde se kolem něj postupně utvářela umělecká skupina (Charles Laval, Henri Moret, Paul Sérusier a Émile Bernard). Gauguin konečně našel výtvarné prostředky, jež mu umožnily plně vyjádřit vlastní individualitu, vypracoval si svůj osobní styl, dotvořený společně s Emilem Bernardem a označovaný jako cloisonnismus, syntetismus nebo syntetický symbolismus (přátelství obou umělců později ztroskotalo na sporu, kdo z nich byl hlavním tvůrcem nového stylu). Jsou pro něj charakteristické

velké dekorativní skvrny čistých barev orámované silnou černou linií; perspektiva je potlačena, motivy se zjednodušují. Linie a plocha stále odrážejí skutečnost, zdůrazňují figuru, předmět v jeho poznatelnosti, současně ale vytvářejí abstraktní vzor na povrchu plátna. Obraz se stává syntézou materiálu a barvy, linie a plochy, figur a ornamentů. Jedním z prvních dokladů nového stylu je *Vidění po kázání aneb boj Jakuba s andělem* (1888). Gauguin spojil v obraze skutečnosti na dvou úrovních: modlíci se Bretonky a zjevení, které prožívají (rozmístění žen, nachýlený strom a skupinka Jakuba s andělem jsou opět vypůjčeny z rytin japonského malíře Hokusai). Symbolisté byli obrazem nadšeni, hodlali jej označit za manifest svého stylu. Na výstavě dvaceti umělců „XX“ v Bruselu roku 1889 však obraz zcela propadl, ztrhal ho i Pissarro.

V roce 1888 pařížská galerie Boussod a Valadon uspořádala první samostatnou Gauguinovu výstavu. 22. října 1888 odjel Gauguin do Arles k Vincentu van Goghovi (s bratry van Goghovými se seznámil v roce 1886), Theo van Gogh se zavázal tento pobyt financovat výměnou za dodání jednoho obrazu měsíčně. Vincent si vysnil jakousi uměleckou komunitu, vedenou Gauguinem, pro toho šlo však hlavně o příležitost někde žít a tvořit bez jakýchkoliv výdajů. Přesto odjezd do Provence dlouho odkládal, v Arles se mu pak skutečně nelíbilo a nijak se tím netajil. Malíři spolu prožili dva měsíce neustálých sporů a hádek, konfrontací vlastních názorů na umění a žárlivého sledování, čím malířství je lepší. Volili si motivy a při jejich zpracování soupeřili, vzájemně kritizovali svá díla (a také se, byť nevědomky, vzájemně ovlivnili). Následovalo dramatické finále: 23. prosince si Vincent van Gogh po hádce uřízl ucho a zbytek života pak strávil v ústavu pro choromyslné. Gauguin se vrátil do Paříže.

Neuspěl ovšem ani na jedné z výstav, do kterých vkládal své naděje, jeho obrazy se neprodávaly, zase mu citelně chyběly peníze. V dubnu 1889 se proto vydal opět do Bretaně. Nakonec tu zůstal až do listopadu, podnikl jen několik krátkých výjezdů do Paříže (mj. pomáhal organizovat výstavu impresionistů a syntetistů v Café des Arts M. Volpiniho, uspořádanou na protest proti odmítnutí porotou Světové výstavy – Gauguin zde představil své obrazy i sérii jedenácti litografií na zinku). Tentokrát se usadil v Le Pouldu, malém rybářském přístavu nedaleko Pont-Avenu. Byl si jist, že konečně našel svoji cestu, pracoval proto na zdokonalování vlastní techniky. *Žlutý Kristus* (1889) se bezprostředně inspiruje polychromovanou dřevěnou sochou, typickým dílem řemeslníků 17. století (dřevěný Kristus se nachází v kapli v Trémalo). Gauguin v této době začal otevřeně sahat k již existujícím vzorům. Půjčoval si umělecké formy a témata ve vzdálených epochách evropské kultury (středověk, italští primitivisté) nebo v kulturách vzdálených nejen v čase, ale i prostoru (Egypt, japonské rytiny, maurské umění), dával je do nového kontextu. Jeho nejzralejší díla se zrodila právě z těchto zvláštních spojení navzájem si cizích forem a inspirací. Formální nápady však Gauguin často čerpal i ze svých vlastních obrazů a budoval tak často variace jednoho tématu.

Krásná Angela (1889) znamená další etapu v procesu vzniku syntetismu. V portrétu se Gauguin ještě více vzdálil popisnému realismu, vládnoucímu evropskému umění od dob renesance.

Inspirovaly ho japonské rytiny: způsob oddělení portrétu od pozadí dekorovaného květinovými motivy, stejně jako napsaný titul „La belle Angele“, pocházejí z umění Hiroschigé i Hokusai. Patetická póza modelky, naprostá nepřítomnost mimiky, téměř karikurní zjednodušení postavy a rysů tváře i slavnostní oděv připomínají byzantské malířství či jakéhosi pohanského bůžka. I toto dílo, které autor v době jeho vzniku považoval za svůj nejlepší obraz, bylo současníky zcela zavrženo.

Obraz *Bonjour, Monsieur Gauguin* (1889) souvisí s Courbetovým plátnem *Bonjour, Monsieur Courbet* (1854). Gauguin ho znal z Musée Fabre v Montpellier, které navštívil společně s van Goghem. Souvislost obou děl je v prvním plánu založena na kompozičním a tematickém paralelismu: středem kompozice je celofigurální portrét, postoje ústředních postav jsou shodné, stejný je i motiv psa. Hlubší vazba obou děl je dána také tématem putujícího umělce (často diskutovaným Gauguinem a van Goghem během jejich pobytu v Arles a zároveň naplněným celým Gauguinovým životem). Celkové ladění obou obrazů je však na první pohled odlišné: proti Courbetově vznešenosti vyniká prozaičnost, civilnost a určitá ironičnost Gauguinova plátna.

Ačkoli výprava na Martinik nebyla příliš úspěšná, rozhodl se Gauguin odjet do nějaké daleké země a usadit se tam. Toužil uniknout ze světa, jenž ho nedokázal ocenit. Snil o vybudování Tropickeho ateliéru, kam by evropští malíři přijížděli pracovat: přemýšlel o Madagaskaru, ale nakonec zvolil Tahiti. Aby mohl financovat cestu, uspořádal v únoru 1891 aukci svých obrazů a prodal 29 děl za 9 860 franků (Edgar Degas koupil za 450 franků *Krásnou Angelu*). Albert Aurier otiskl v březnovém čísle Mercure de France studii *Symbolismus v malířství Paula Gauguina*. Malíř navštívil ženu a děti v Kodani (tehdy viděl svou rodinu naposledy), v Paříži se rozloučil s přáteli v Café Voltaire a počátkem dubna roku 1891 nastoupil na loď, jež mířila na Noumei. S sebou si vezl fotografie parthenonského vlysu v Athénách, Trajánova sloupu v Římě, indicko-javánské svatyně Borobudur, děl malířů francouzských (Maneta a Puvise de Chavannes) i italských (Botticelliho a Rafaela) – na Tahiti jich pak využíval jako motivů a inspirace. Po příjezdu do Papeete se usadil s Anglo-Tahit'ankou Titi ve vesničce Mataiea. Jeho první kontakty s domorodci byly obtížné, protože neznal jejich jazyk, nakonec si však získal jejich sympatie a důvěru. V listopadu se setkal s Tehurou, která se stala jeho novou milenkou a modelkou. Během svého pobytu na ostrově udržoval Gauguin písemné kontakty se svými přáteli a svou ženou v Evropě, tato korespondence vypovídá nejen o jeho životě na Tahiti, ale i o jeho tvorbě zde a jeho názorech na umění (velmi častým námětem jsou však také peníze, které mu stále chyběly). Začal pracovat na autobiografickém vyprávění *Noa Noa* (kniha je koncipována jako ilustrovaný deník umělce pozorujícího tropy a opovrhujícího skutečností, ze které pochází; tiskem vyšla poprvé roku 1897 v Revue Blanche, ve verzi doplněné a přepracované Charlesem Moricem).

V tomto prvním období na Tahiti se v Gauguinových dílech harmonicky mísí realita a fikce; styl, který si vytvořil v Bretani, se snažil převést do světa, jenž mu nabízel nové motivy a barvy. Počátek Gauguinova mistrovského tahitského období vymezuje obraz *Ia Orana Maria (Zdrávas*

Maria, 1891–1892). *Tahit'anky* (*Na pláži*, 1891) jsou variací slavného Manetova obrazu *Na pláži*, výchozí zdroj je však jen podnětem, spojení růžové, žluté, fialové a červené barvy, které se stane koloristickým základem prvního pobytu na Tahiti, na Manetově obraze nenajdeme. Neobvyklé je umístění těl obou žen, efekt je umocněný tím, že k oběma postavám pózovala tatáž modelka. Na jaře 1892 poslal Gauguin do Paříže sedm děl, mj. obraz *Vahine no te Tiare* (*Žena s květinou*, 1891), který byl vystaven v galerii Boussod a Valadon. *Manaò tupapaú* (*Duch mrtvých bdí*, 1892) je plátnem, k němuž se Gauguin nejčastěji vracel. Je zároveň další variací na Manetovu *Olympii* (její kopii Gauguin namaloval před odjezdem na Tahiti) a lze v něm rozpoznat jakýsi předobraz pozdějšího slavného díla *Nevermore* (*Nikdy víc*, 1897). Přestože Gauguin opět neměl z čeho žít a byl ve špatném zdravotním stavu (prodělal vážné srdeční selhání), rok 1892 byl jedním z nejpłodnějších v jeho kariéře. V příštím roce byl však už zcela bez peněz, sužovalo ho oční onemocnění i samota, proto se vrátil do Francie.

Do Paříže přijel 1. září 1893, přivezl šedesát obrazů. Krátce pracoval v ateliéru Alfonse Muchy, žil i u přítele Schuffeneckera. Nakonec si pronajal vlastní ateliér v Rue Vercingétorix, kde žil se svou novou milenkou, tanečnicí Annah (zpodobnil ji na obraze *Javánka Annah*, 1893–1894). V ateliéru se odehrávaly slavné Gauguinovy čtvrtky – večer se tu setkávali umělci a Gauguin jim mj. četl úryvky knihy *Noa Noa*. Vznikly první Gauguinovy dřevořezy a dřevoryty. Po smrti strýce Isidora svítla Gauguinovi naděje na získání větší sumy peněz. Vyřízení dědictví se ale protahovalo, Mette se po celou dobu neústupně a tvrdě dožadovala poloviny očekávané sumy (ze zděděných 13 000 franků nakonec získala jen 1 500; malou částku dostala i malířova bývalá milenka Juliette Huetová, matka jeho dcery Germaine). V listopadu uspořádal Gauguin s pomocí Degase svou retrospektivu v galerii Durand-Ruel, vystavil 41 pláten z Tahiti, tři obrazy vzniklé v Bretani a dvě sošky, uznání se ale nedočkal. Po krátké cestě do Belgie a šestiměsíčním pobytu v Pont-Avenu se rozhodl k dalšímu výjezdu na Tahiti. Počátkem roku 1895 opět zorganizoval prodej svých obrazů v aukčním domě Hôtel Drouot. Ačkoli Degas koupil *Vahine no te Vi* (*Žena s mangem*, 1892) a *Kopii Olympie* (1891), aukce byla finančním fiaskem. Gauguin přesto odjel (se slibem, že dlužníci mu peníze pošlou na Tahiti).

Francii opustil 29. června 1895 a už se nevrátil. Tentokrát se usadil na západním pobřeží, postavil si ateliér a dům v Punaauui, jeho vahiné se stala čtrnáctiletá Pahura. Gauguin měl trvalé zdravotní problémy (v potyčce s námořníky ještě v Concarneau v Bretani si zlomil nohu v kotníku, potíží už se nezbavil), trpěl depresemi, byl bez peněz. V listopadu 1896 se jeho zdravotní a finanční situace trochu zlepšila (konečně dostal z Francie peníze za prodané obrazy), což mu umožnilo věnovat se práci. Začátkem roku 1897 namaloval obraz *Nevermore* (*Nikdy víc*), nejkrásnější a nejklaštější akt ve své tvorbě. Tématem je na boku ležící zlatavé tělo ženy; děsivý Poeův havran, ke kterému se dílo svým titulem odvolává, je zredukován na pouhý dekorační motiv (plátno bylo vystaveno na retrospektivní výstavě zorganizované během Podzimního salónu v roce 1906, kdy výrazně zapůsobilo na dva mladé malíře: Picassa a Matisse). V květnu se Gauguin dozvěděl o smrti milované dcery Aliny

(v lednu zemřela na zápal plic), a pomalu se propadal do hluboké beznaděje, definitivně se rozešel s Mette. Trápila ho nezhojená noha a zanícené oči, prodělal řadu srdečních záchvatů; alkohol a syfilis (nakazil se od jedné z pařížských prostitutek) mu zcela zničily zdraví. Opět se vrátily finanční problémy (musel si postavit i nový dům). Nakonec přestal malovat.

Postupně v něm rostla myšlenka na sebevraždu, v té době však vytvořil obraz, jenž je považován za jeho malířskou závěť: ***Odkud přicházíme? Kdo jsme? Kam jdeme?*** (1897). Gauguin namaloval obrovské plátno (4,5 m široké, 1,7 m vysoké) naráz během dvou týdnů, bez přípravných kreseb a bez oprav. Zobrazil tu historii lidských životů od narození až k smrti – jednu hranici představuje novorozeně prožívající první den vleže na louce, druhou pak utrápená stařena s mrzutým pohledem. Kompozicí tato malba připomíná vlys, Gauguin tu využil většinu forem ze svého malířského repertoáru – toto dílo je více než kterékoli předchozí plné výpůjček i hravých odkazů na jiná díla, zvláště jeho vlastní. Téměř všechny postavy a většinu detailů bychom našli na starších obrazech, objevují se tu malířovy oblíbené motivy: nečinně ležící nahá postava, sluncem ozářená sedící postava, kultovní figura. Jednotlivé prvky obrazu naznačují více významů, a přestože si zachovávají svou nezávislost, působí jako nepochybný celek. Ze stejné doby pochází i studie ***Katolická církev a moderní doba***.

V lednu 1898 se malíř pokusil spáchat sebevraždu pomocí arzenu, vzal si však patrně tak velké množství jedu, že ho vyzvracel. Přivodil si tak jen další zdravotní potíže. S Pahurou se usadil v Papeete, kde pracoval jako písař na správě veřejných prací za šest franků denně. V únoru 1898 se prezentace obrazu ***Odkud přicházíme? Kdo jsme? Kam jdeme?*** zasláného z Tahiti stala v galerii Vollard v Paříži událostí sezóny, získané peníze pomohly k zaplacení dluhů. V průběhu příštího roku se Gauguin věnoval redigování úvodníků do satirických novin ***Les Guêpes*** (Vosy), vydávaných v Papeete. Založil také vlastní satirický plátek o rozsahu čtyř stran ***Le Sourire*** (Úsměv), v němž bránil domorodce a ostře napadal úřady (do dubna 1900 vyšlo celkem devět čísel). Brzy se mu však opět nedostávalo peněz (zaměstnání v úřadu opustil po necelém roce), vrátily se deprese, nebyl schopen malovat. Jeho milenka Pahura přivedla na svět druhého syna. Roku 1900 pařížský obchodník s uměním Ambroise Vollard uzavřel s Gauguinem smlouvu a koupil jeho obrazy: zavázal se mu platit roční rentu 3 600 franků, hradit náklady na materiál a uhradit 200 franků za každý obraz. Malířova finanční situace se zlepšila, jeho špatný zdravotní stav (infekce do hnisavých ran na nohou) si však vyžádal další pobyt v nemocnici. V Dánsku zemřel po operaci zraněné nohy Clovis, o tom se však Gauguin nikdy nedozvěděl.

V září roku 1901 se Gauguin přestěhoval na Markézy, na ostrov Hiva-Oa. Ve vesnici Atuona postavil na pozemku koupeném od katolické misie svůj slavný Dům rozkoše (La Maison du Jouis), v němž žil s novou milenkou. I přes vážné zdravotní potíže a bídu se snažil pracovat. Zároveň pokračoval ve svém boji s úřady a s církví. V roce 1902 namaloval obraz ***Barbarské pohádky***, kde

motiv pokojně odpočívajících domorodců doprovází přemýšlející postava Evropana, Gauguinova přítele Meyera de Haana. V té době také hodně psal. Znovu navázal na své studie náboženských otázek, jejichž název změnil na *Moderní doba a křesťanství*, vzpomínky z ateliéru smísil s estetickými úvahami v textu *Tlachy jednoho mazala*. Ve svých pamětech *Před a po (Avant et après, 1902-1903)* převyprávěl hlavní epizody svého života. Napsal i jednu obžalobu proti Dánsku, úvahy o šermu či vzpomínky na osobnosti, jež poznal (Degas, Bernard, van Gogh). V březnu 1903 byl odsouzen pro urážku na cti k pokutě 500 franků a třem měsícům vězení, soud proběhl nezvykle rychle. Následovalo období odvolání, žádostí a stížností, Gauguin nezapomínal ve svých protestech ani na domorodé Markézany, ubývalo mu však energie i peněz. Opět se zhoršil jeho zdravotní stav. Zemřel 8. května 1903 po srdečním záchvatu, o den později byl pohřben na katolickém hřbitově nad Atuonou. Na hrob byl později umístěn bronzový odlitek jeho plastiky *Oviri (Divoch, 1894–1895)*. Galerie Vollard uspořádala Gauguinovi ještě roku 1903 výstavu padesáti obrazů a dvaceti sedmi kreseb a na Podzimním salónu byl jeho pracím věnován celý sál.

V Praze byly Gauguinovy obrazy poprvé vystaveny v roce 1907 Spolkem výtvarných umělců Mánes spolu s obrazy Vincenta van Gogha a dalších impresionistů a postimpresionistů; svým stylem tento malíř ovlivnil i český symbolismus, například Josefa Váchala. V roce 1923 získal Československý stát pro Moderní galerii obrazy *Útěk (1902)* a *Paridův soud (1902)* a tzv. *Volpini soubor* (jedenáct litografií na zinku z roku 1889), roku 1937 byl zakoupen slavný obraz *Bonjour, Monsieur Gauguin (1889)*. Od roku 1951 uchovává Národní galerie také sbírku Gauguinových dřevořezů přivezených z Tahiti Milanem Rastislavem Štefánikem.

Francouzský malíř, sochař a grafik Paul Gauguin rozvíjel své umění necelých třicet let. Znám je především jako krajinář a portrétista, namaloval však i několik zátiší (*Mandolína a květiny, 1885; Zátiší s vějířem, 1889*). Malířství a především barvu se snažil osvobodit od všech překážek a omezení; za svůj umělecký názor a jeho uznání bojoval po celý svůj život. Dnes patří k nejznámějším a nejvýznamnějším světovým malířům, právem je považován za jednoho ze zakladatelů moderního umění. Působil na hnutí Nabis, je předchůdcem fauvistů, podnítil zájem o primitivy a naivní umělce, dovolávali se ho i příznivci fantastického a abstraktního umění. Jako jeden z prvních umělců žil Gauguin svůj život podle hodnot, které vyznával ve svém díle. Jeho osud nepřestává zajímat romanopisce ani filmaře, ve svých dílech se mu věnovali třeba Henri Perruchot (*Gauguinův život*), Lawrence a Elisabeth Hansonovi (*Urozený divoch*), William Somerset Maugham (*Poslední půšilink*), Mario Vargas Llosa (*Ráj je až za rohem*) či Vladimír Drnák (vl. jm. Jan Václav Rosůlek, *Stín přes paletu*). Televizní a filmoví diváci se mohli s postavou tohoto umělce seznámit například ve snímcích *Paul Gauguin* (televizní seriál; Francie, 1975), *Divoch Gauguin* (USA, 1980), *Nalezený ráj* (Austrálie/Francie/Německo/Velká Británie, 2003) nebo v epizodě dokumentárního seriálu *Soukromí mistrovského díla* nazvané *Paul Gauguin – Dítě boží* (Velká Británie, 2006).

(Zpracovala: Zdenka Andree)